

Zakład Rehabilitacji i Fizjoterapii
Katedry Rehabilitacji, Fizjoterapii i Balneoterapii
Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu z Oddziałem Zaocznym
Akademii Medycznej w Lublinie
Kierownik: dr n. med. Piotr Majcher
Department of Rehabilitation and Pchysiotherapy
Chair of Rehabilitation, Physiotherapy and Balneotherapy
Faculty of Nursing and Health Sciences with Extramural Division
Medical University of Lublin

MARIA SZCZYGIELSKA-MAJEWSKA, PIOTR MAJCHER,
MONKIA KRÓL, CEZARY ŁUCKIEWICZ

Attitudes Towards the Disabled

Postawy wobec osób niepełnosprawnych

Każdy człowiek stanowi odbicie spojrzenia, którym obdarza go otoczenie (Jan Paweł II) [7]. W słowach tych kryje się prawda mówiąca o wartości naszego istnienia nie tylko dla nas samych, ale i dla innych, bowiem jesteśmy dla siebie nawzajem nauczycielami i uczniami, nabierają one jeszcze większego znaczenia, jeżeli chodzi o postawy, zwłaszcza postawy wobec osób niepełnosprawnych.

Termin „postawa” używany jest w celu określenia stanów emocjonalno-uczuciowych lub wyjaśnienia zachowań zaistniałych wskutek kontaktów z innymi osobami.

Ogólnie stwierdza się, iż postawa jest to względnie stała, zabarwiona emocjonalnie gotowość do reagowania w pewien spójny sposób wobec pewnej osoby, grupy ludzi lub sytuacji, to względnie trwałe ustosunkowanie się podmiotu (tj. człowieka) do przedmiotu postawy (tj. wszystkiego, co istnieje zarówno obiektywnie, jak i subiektywnie) [8, 10].

Rozróżnia się wiele rodzajów postaw, które można wyrazić werbalnie lub niewerbalnie werbalnie. Najbardziej przejrzysty wydaje się podział postaw na: postawy „być” i „mieć” oraz postawy: pozytywne, negatywne, ambiwalentne, neutralne [2, 3, 4].

Czynnikiem decydującym o postępowaniu człowieka są wyznawane przez niego wartości. Rozważając kształtowanie postaw wobec osób niepełnosprawnych warto zastanowić się, kim jest osoba dla mnie samego, dla społeczeństwa, a przede wszystkim jaką stanowi wartość „sama w sobie”.

Jan Paweł II powiedział: „Osoba upośledzona jest w pełni ludzkim podmiotem, z odpowiadającymi temu, przyrodzonymi, świętymi i nienaruszalnymi prawami – niezależnie od tego, czy jej stan powstał na skutek wrodzonej ułomności, w następstwie chorób, wypadków, czy też z powodu upośledzenia zmysłów, a także bez względu na rozmiar istniejących uszkodzeń. (...) Stan zdrowia fizycznego i umysłowego nic nie dodaje, ani niczego nie ujmuje godności osoby ludzkiej” [6].

Takie rozumienie wartości osoby niepełnosprawnej przez nią samą, przez jej rodzinę i całe społeczeństwo jest wyznacznikiem kształtowania pozytywnych postaw, warunkuje akceptację osoby niepełnosprawnej w całym jej wymiarze bio-psycho-społeczno-duchowym przez nią samą (tj. samoakceptację), oraz przez innych.

Kształtowanie postaw wobec osób niepełnosprawnych zależy od: osób niepełnosprawnych i całego społeczeństwa, a determinowane jest między innymi: wiedzą na temat istoty niepełnosprawności i możliwości rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych, możliwością kontaktów z osobami niepełnosprawnymi również zakresem doświadczeń współpracy z ludźmi niepełnosprawnymi [11].

Kształtowanie postaw wobec osób niepełnosprawnych zależy również od rozwoju społeczeństw, ich kultury, religii oraz stopnia demokratyzacji. Prawdziwe zainteresowanie problemami osób niepełnosprawnych narodziło się z koncepcją rehabilitacji kompleksowej, która uwzględnia ich wszystkie potrzeby bio-psycho-społeczno-zawodowe oraz niezależność ekonomiczną i integrację społeczną, o której zaczęto myśleć w latach sześćdziesiątych, a w Polsce w siedemdziesiątych XX wieku, a której urzeczywistnienie było zapoczątkowane przez transformację ustrojową w ostatniej dekadzie XX wieku. Jej rozwój jest zadaniem współczesności, w której muszą brać udział wszyscy – sprawni i niepełnosprawni (postrzegani kiedyś wyłącznie jako biorcy opieki, dziś także jako dawcy, pracownicy), bowiem integracja jest tworzeniem i przywracaniem całości, w której jesteśmy wspólnotą różnych indywidualności, dających coś odmiennego, a tym gwarantującym lepszy rozwój [1, 9]. Integracja jest nie tylko wynikiem regulacji prawnych, zapewniających równość uczestnictwa w życiu społecznym, ale przede wszystkim zjawiskiem społecznym – psychologicznym, w którym ważną rolę odgrywają postawy wobec osób niepełnosprawnych [5].

Celem prezentowanych badań była ocena postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych.

MATERIAŁ I METODA

Badaniem objęto młodzież w liczbie 150 osób w tym 75 osób z Polski i 75 osób z Belgii. Młodzież polską stanowiły osoby z VI Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie, a belgijską z Kolegium św. Piotra w Brukseli.

Do uzyskania materiału badawczego wykorzystano specjalnie do tego celu skonstruowaną ankietę w języku polskim i francuskim, która zawierała pytania otwarte i pytania, w których ankietowani mieli możliwość wyboru jednej z pięciu odpowiedzi o odpowiedniej wartości w skali od 1 do 5, przy czym: 5 – ocena bardzo dobra, 4 – ocena dobra, 3 – ocena przeciętna, 2 – ocena negatywna, 1 – ocena bardzo negatywna.

Analiza ilościowa materiału badawczego polegała na sumowaniu poszczególnych ocen i określeniu średniej oceny. W celu porównania odpowiedzi w badanych grupach zastosowano test nieparametryczny U Manna-Whitney'a.

WYNIKI BADAŃ

Młodzież polską stanowiły osoby w wieku od 15 do 17 lat, najwięcej było siedemnastolatków 53 osoby (70,6 %). Dominowała płeć męska – 42 osoby (56,0 %). Badani w większości byli mieszkańcami miast – 45 osób (60,0%).

Młodzież belgijską stanowiły osoby w wieku od 15 do 18 lat, najwięcej było siedemnastolatków – 36 osób (48,0%). W przeciwieństwie do Polaków dominowała płeć żeńska 47 osób (62,6%).

W kształtowaniu prawidłowej postawy wobec osób niepełnosprawnych ważna jest samoocena (tab.1). Młodzi respondenci zarówno z Polski jak i z Belgii w większości stwierdzili, że są szczęśliwi ($M \geq 3,92$), otwarci na innych ($M \geq 3,84$), zadowoleni z życia ($M \geq 3,72$) i są optymistami. Mniej badanych stwierdziło ($M \leq 2,25$), że są samotni.

Młodzież z Polski i z Belgii swoje zachowanie wobec innych (tab.2) zawdzięczała głównie rodzicom ($M \geq 4,07$), a Polacy także wierze ($M = 3,92$). W następnej kolejności Belgowie w większym stopniu niż Polacy przypisywali je szkole, osobom niepełnosprawnym, służbie zdrowia, polityce państwa i mediom.

Postawa badanej młodzieży wobec osób niepełnosprawnych w ich opinii wynikała z miłości, głównie u Belgów i współczucia głównie u Polaków. Młodzi Polacy mieli kontakt z niepełnosprawnymi najczęściej w szkole ($M = 3,67$) natomiast Belgowie na ulicy ($M = 3,20$) (tab.3). Polacy, którzy mieli kontakt z niepełnosprawnymi głównie w rodzinie, w większym stopniu niż Belgowie twierdzili, że podziwiali ich, dużo się od nich uczyli i nie myśleli, że życie ich nie ma sensu. Młodzi obu krajów najczęściej utożsamiali niepełnosprawność ze stanem fizycznym.

Obie grupy młodzieży dostrzegali konsekwencje niepełnosprawności (tab.4), w największym stopniu jako:

- utrudnienie życia, co bardziej uwidoczniło się w opinii Polaków ($M = 4,27$), niż Belgów ($M = 4,15$),
- ograniczenia bio-psycho-społeczne, na co także bardziej zwracali uwagę Polacy ($M = 3,80$), niż Belgowie ($M = 3,44$),
- oraz izolacja, która bardziej dostrzegana była przez Belgów ($M = 3,52$), niż przez Polaków ($M = 3,47$).

Młodzi respondenci podkreślali jednocześnie, iż niepełnosprawność może prowadzić do głębszego poznania siebie.

Ogólny wizerunek osoby niepełnosprawnej w opinii młodzieży był pozytywny (tab.5), z tym, że Polacy bardziej zdecydowanie ($M = 3,97$) niż Belgowie ($M = 3,60$) twierdzili, iż osoby niepełnosprawne uczą zrozumienia do inności. Belgowie natomiast częściej przyznawali, że niepełnosprawni znają swoje uprawnienia, chcą uczestniczyć w życiu społecznym, towarzyskim i rodzinnym. Negatywną ocenę w obu grupach otrzymały takie stwierdzenia jak: nadużywanie ułomności dla zysku, zakaz pracy, przeciwstawianie się zakładaniu rodziny przez osoby niepełnosprawne.

W opinii młodzieży na temat potrzeb osób niepełnosprawnych, młodzież polska, bardziej ($M = 3,97$) niż belgijska ($M = 3,29$), dostrzegała potrzebę dobroci i dostępności do usług medycznych, natomiast młodzież belgijska bardziej dostrzegała potrzebę niezależności osób niepełnosprawnych ($M = 4,32$) niż młodzież polska ($M = 3,96$) (tab.6). Ponadto obie grupy na wysokim poziomie umieściły potrzebę akceptacji, poszanowania, dostępności do nauki, likwidację barier architektonicznych. Natomiast na niższym poziomie została umieszczona potrzeba większych dochodów.

Charakteryzując osoby niepełnosprawne młodzież belgijska zdecydowanie częściej ($M = 4,04$) niż młodzież polska ($M = 3,15$) uważała je za odważne. Natomiast Polacy częściej ($M = 3,89$) niż Belgowie ($M = 3,52$) uważali osoby niepełnosprawne za wartościowe i pracowite.

W opinii na temat preferowanych kontaktów z osobami niepełnosprawnymi młodzież z obu krajów najbardziej chciałaby chodzić z nimi do szkoły, przyjaźnić się i pracować, a najtrudniej byłoby zdecydować się na założenie rodziny. Zdaniem młodzieży, niepełnosprawni w otoczeniu młodzieży czują się dobrze, lubią z nimi przebywać.

WNIOSKI

1. Postawy młodzieży wobec osób niepełnosprawnych w większości są pozytywne.
2. Istnieją niewielkie różnice w postawach młodzieży polskiej i belgijskiej. Belgowie chętniej służą niepełnosprawnym pomocą i opieką. Polacy natomiast częściej wyrażają chęć zamieszkania z nimi.
3. Postawy młodzieży obu krajów wynikają bardziej z miłości i współczucia niż litości i zależą od: częstotliwości kontaktów z osobami niepełnosprawnymi, znajomości osób niepełnosprawnych i ich problemów a także postrzegania siebie.
4. Zdaniem młodzieży sytuacja ogólna osób niepełnosprawnych w Belgii jest bardziej korzystna niż w Polsce. W Belgii wyżej oceniono opiekę medyczną oraz możliwości zdobycia wykształcenia.

PIŚMIENNICTWO

1. Barłóg K.: Możliwość i konteksty rozwoju i wychowania w integracji – dylemat czy potrzeba normalizacji? W: Chodkowska M. (red): Wielowymiarowość integracji w teorii i praktyce edukacyjnej. UMCS, Lublin 2002.
2. Chudy W.: Powołanie osoby niepełnosprawnej w nauczaniu Jana Pawła II W: Jesteśmy dziećmi jednego Ojca. Edytor, 2000.
3. Figarska M.: Postawy młodzieży wobec osób niepełnosprawnych oraz przyszłych nauczycieli wobec integracji dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. W: Dycik W. (red.): Społeczeństwo wobec autonomii osób niepełnosprawnych. Eriditus, Poznań 1999, 163-164.
4. Grudkowski B.: Elementy motywacyjne postaw „być” i „mieć”. KUL, Lublin 1996.
5. Hebda – Czaplicka J.: Możliwości społecznej integracji osób niepełnosprawnych W: Balcerzak – Paradowska B. (red.): Sytuacja osób niepełnosprawnych w Polsce, Raport IPISS, z. 22, Warszawa 2002, 89-90.
6. Jan Paweł II: Przemówienia. Jesteśmy dziećmi jednego Ojca. Edytor, 2000.
7. Minczakiewicz E.: Postawy nauczycieli i uczniów szkół powszechnych wobec dzieci niepełnosprawnych umysłowo. W: Dykcik W. (red.): Społeczeństwo wobec autonomii osób niepełnosprawnych. Wyd. Fruditus, Poznań 1996, 131.
8. Piasecki M., Stępnia W. (red.): Standardowe zasady wyrównania szans osób niepełnosprawnych. FFM, Lublin 1998, 21.
9. Potocki A.: Kościół Katolicki wobec niepełnosprawnych i ludzkiej niepełnosprawności. W: Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej, 1995 nr 3 (145), 33

10. Sękowski A. E.: Osobowościowe uwarunkowania postaw wobec ludzi niepełnosprawnych. KUL, Lublin 1991, 19.
11. Sowa J.: Świadomość podmiotów współuczestniczących w procesie integracji osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych. W: Chodkowska M. (red.): Wielowymiarowość integracji w teorii i praktyce edukacyjnej. UMCS, Lublin 2002.

Tabela 1. Samoocena w opinii badanej młodzieży

Jestem:	Polska N = 75		Belgia N = 75		Test U Manna-Whitney'a	
	M	sd	M	sd	z	p
Optymistą	3,71	1,25	3,71	1,00	0,55	0,585
Otwarty na innych	3,84	1,03	4,04	0,89	-1,14	0,254
Samotny	2,25	1,25	1,92	0,93	1,30	0,194
Pracowity	3,27	1,15	3,68	0,87	-2,05	0,040*
Zadowolony z życia	3,72	1,07	3,92	0,98	-1,18	0,238
Szczęśliwy	3,92	1,02	4,08	0,87	-0,79	0,429

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001

N - liczba osób badanych

P - poziom istotności

M – średnia arytmetyczna

sd – odchylenie standardowe

z- wartość testu U Manna – Whitney'a

Tabela 2. Uwarunkowania zachowania wobec innych – w opinii młodzieży

Swoje zachowanie w stosunku do innych zawdzięczam:	Polska N = 75		Belgia N = 75		Test U Manna-Whitney'a	
	M	sd	M	sd	z	p
Rodzicom	4,20	1,01	4,07	0,96	1,17	0,244
Szkole	3,15	1,33	3,84	0,97	-3,21	0,001***
Wierze	3,92	1,11	3,05	1,14	4,82	0,000***
Osobom niepełnosprawnym	2,76	1,10	3,64	1,09	-4,74	0,000***
Mediom	2,41	1,21	2,77	0,98	-2,37	0,018*
Polityce państwowej	1,91	1,10	2,79	0,99	-5,28	0,000***
Służbie zdrowia	2,03	1,13	3,56	0,98	-7,32	0,000***

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001

Tabela 3. Kontakt młodzieży polskiej i belgijskiej z osobami niepełnosprawnymi – w opinii młodzieży

Mam kontakt z ludźmi niepełnosprawnymi:	Polska N = 75		Belgia N = 75		Test U Manna-Whitney'a	
	M	sd	M	sd	z	p
W rodzinie	2,05	1,17	2,49	1,44	-1,70	0,090
Na ulicy	3,59	1,16	3,20	1,29	1,84	0,065
W szkole	3,67	1,09	2,12	0,96	7,33	0,000***
Sam jestem niepełnosprawny	1,32	0,70	1,29	0,46	-0,65	0,514
Nie mam kontaktu z niepełnosprawnymi	2,07	1,00	2,19	1,06	-0,67	0,503

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001

Tabela 4. Konsekwencje niepełnosprawności – porównanie opinii młodzieży z obu krajów

Niepełnosprawność może prowadzić do:	Polska N = 75		Belgia N = 75		Test U Manna-Whitney'a	
	M	sd	M	sd	z	p
Ograniczeń bio-psycho-społecznych	3,80	0,94	3,44	0,84	2,81	0,005**
Głębszego poznania siebie	3,39	0,98	3,31	1,10	0,23	0,821
Rozwoju własnej osobowości	3,71	1,05	3,45	1,19	1,15	0,249
Trudniejszego życia	4,27	0,78	4,15	0,69	1,43	0,154
Łatwiejszego życia	1,76	0,87	1,93	1,02	-0,89	0,373
Izolacji	3,47	0,98	3,52	0,98	-0,27	0,790

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001

Tabela 5. Ogólny wizerunek osoby niepełnosprawnej – w opinii młodzieży

Osoby niepełnosprawne:	Polska N = 75		Belgia N = 75		Test U Manna-hitney'a	
	M	sd	M	sd	z	p
Cheć uczestniczyć w życiu społecznym	4,16	0,85	4,31	0,66	-0,81	0,418
Mają prawo do kontaktów towarzyskich	4,37	0,97	4,39	0,63	0,97	0,334
Uczą zrozumienia do inności	3,97	0,94	3,60	0,93	2,60	0,009**
W miarę swoich możliwości powinny być włączane w czynności życia codziennego rodziny	4,16	0,96	4,12	0,75	0,92	0,356
Nie powinny pracować	2,20	1,03	2,16	1,07	0,33	0,741
Interesują się własnymi sprawami	3,08	0,97	2,79	0,99	1,99	0,047*
Uważają, że są ciężarem dla innych	3,29	0,94	3,29	0,88	0,33	0,745
Znają swoje uprawnienia	3,05	0,88	3,41	0,90	-2,15	0,031*
Nadużywają swojej ułomności do zdobycia zysku (np. żebractwo)	2,79	1,14	2,57	1,09	1,23	0,217
Nie powinny zakładać rodziny	2,01	1,07	2,27	1,12	-1,47	0,142

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001

Tabela 6. Potrzeby osoby niepełnosprawnej – w opinii młodzieży

Człowiek niepełnosprawny potrzebuje więcej:	Polska N = 75		Belgia N = 75		Test U Manna-Whitney'a	
	M	sd	M	sd	z	p
Akceptacji	4,52	0,64	4,64	0,51	-1,05	0,296
Dostępności do usług medycznych	4,43	0,70	4,20	0,70	2,25	0,025*
Poszanowania	4,36	0,80	4,56	0,66	-1,64	0,100
Możliwości do nauki	4,28	0,91	4,16	0,79	1,34	0,181
Lepszych dochodów	3,84	0,97	4,12	0,96	-1,95	0,051
Dobroci	4,24	0,93	3,77	0,98	3,29	0,001***
Niezależności (posiadania pracy)	3,96	0,92	4,32	0,79	-2,53	0,012*
Likwidacji barier architektonicznych	4,19	0,94	4,09	0,90	0,79	0,429

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001

STRESZCZENIE

Każdy człowiek stanowi odbicie spojrzenia, którym obdarza do otoczenie (Jan Paweł II). W słowach tych kryje się prawda o wartości naszego istnienia nie tylko dla nas samych, ale i dla innych, bowiem jesteśmy dla siebie nawzajem nauczycielami i uczniami. Nabierają one jeszcze większego znaczenia jeżeli chodzi o postawy wobec osób niepełnosprawnych. Badanie postaw oraz ich monitorowanie jest ważne, bowiem zwiększa świadomość społeczeństwa odnośnie tego „jak jest” i „co należy zrobić, aby było lepiej”. Celem badań była ocena postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych. Badaniem objęto młodzież polską (75 osób) i belgijską (75 osób). Do uzyskania materiału badawczego wykorzystano ankietę przygotowaną w języku polskim i francuskim. Stwierdzono, że spojrzenie na osoby niepełnosprawne jest różnorodne i zależy nie tylko od jednostki, ale ma też wymiar ogólnospołeczny, o którym mówi stopień zainteresowania procesem integracji i wyrównania szans osób niepełnosprawnych w określonym państwie.

SUMMARY

Every man constitutes a reflection of a look cast on him by his environment (John Paul II). These words contain truth about the value of our being not only for ourselves, but also for others, because we are teachers and disciples for one another. These words acquire a more profound meaning as far as attitudes are concerned, in particular, those towards the disabled. The testing of attitudes and their screening is essential, as it increases society's consciousness with reference to "how is it?" and "what needs to be done to make it better?" The aim of the research was the evaluation of attitudes among young people towards the disabled. The research targeted young people in Poland (75 persons) and in Belgium (75 persons), as well as disabled people in Poland (60 persons) and in Belgium (40 persons). Two questionnaires were used, one in Polish and the other in French. It was established that attitudes towards the disabled are varied and depend not only on the individual but also have a general, social dimension, which is reflected in the degree to which a given country shows interest in the integration process and the equalizing chances of the disabled.